

albérlők útján szerzi meg. Rendesen jobb napokat látott özvegyek ezek, a kik vagyonuk megmentett csekély maradékával mint végső szalmaszálhoz folyamodnak a butorozott szobák kiadásához. Egy utolsó talpalatnyi száraz hely ez nekik, melyet még meghagytak számukra a fejük felett összezsapó hullámok. A számítás ugyanis egyszerű: ha beüt az üzlet, az albérlők behozzák a keservesen kiizzadott házbért, ha nem üt be, akkor . . . nélkülözés, koplalás, sőt talán éhhalál.

Mégis — mondjuk — nem ezek a földhözragadtak jelképezik Budapesten az igazi lakásnyomort. Az igazi földönfutás ott kezdődik, a hol a «hónapos ágy» zizegő szalmáján, a gond és gyötrelme e valóságos kigyófézskéin kergeti a vergődő test zaklatott lázálmait. Az «ágyrajárók» a budapesti tömegnyomor igazi típusai. A kiket az «otthon» erkölcsi soha nem emeltek lényök nemesebb tudatára, a kiknek lelke soha nem kap szárnyakat annak az érzésnek szentségétől, melyet a négy fal által határolt külön kis világ békéje, harmóniája fakaszt szívkünkben. Ezek a «lélánczolt Prometheusai» a modern nagyvárosi viszonyoknak és gazdasági rendszernek, kiknek veséjét, beleit mindennap kegyetlenül tépdési s marczangolja a kétségbeesés keselyűje. Pedig a statisztika kérelhetlenül kimutatja, hogy Budapesten minden negyedik húsz éven felüli férfi ágyrajáró, nem is említve a bevallott vagy be nem vallott foglalkozású nők egész légióját.

Ezelőtt húsz-huszonöt évvel még egy volt miniszter és híres gavallérnak a mai parlament környékén elterülő piszkos nagy bérházai voltak a budapesti hajléktalanok leghirhedtebb tanyái. Sunyin, mint a lopott tárgyat rejtegető tolvaj, lapultak meg ezek az ósdi vidéki fogadókra emlékeztető ormóttan épületek a sötét Duna szomszédságában. Tágas, kövezetlen udvaruk bokáig érő sáron át vezetett az istállókhoz, kocsiszinekhez, fészerekhez, melyekben ócskavas, lim-lom garmadákban heverve fülledt vagy rozsdásodott. A rozszant lépcsők szűk folyosókba torkoltak, melyeknek dohos párázata szenny, bűz, betegség miazmáit hordta szét a falak nedves csapadékain. A gyárvárosrészt, a külső Váci-út és Nádor-utca munkásnegyedének minden műhelye ide öntötte ki népét alkonyatkor, mint egy nagy gyűjtő-csatornájába az emberi nyomornak. A palánkkal körülvett üres telkek bozótos sűrűjében, a lámpa gyér világítása mellett gyanus alakok neszeltek minden fordulónál s veszélyeztették az arra vetődők biztonságát. Késő éjjeli órákban, ha az álom bódulata rászállt az elgyöttrött pillákra, s elzibbasztotta a bizonytalan holnap sajgó sejtelmétől feldúlt idegeket, sokszor nyílt meg a nehéz kapu a rendőrség emberei kopogtatására, a kikhez olykor a dilettáns érdeklődők csekély száma is csatlakozott: újságírók, orvosok, szociálpolitikusok, kaszinó-tagok, színészek, víg mulatság összeverődő cimborái. És a mint a reteszek feltárultak a közigazgatási razzia hatalomszavára, mintha a dantei «Inferno» jelenetei elevenedtek volna meg. A törött lámpa lecsavart világánál földön, ágyban, polczokon és asztalokon, mindenütt félmeztelen alakok feküdtek, ültek, guggoltak, szorongtak és zsugorodtak minden képzelhető helyzetben. Amott egy gépmunkás meztelen torsója hullámzik hatalmas pihegessel, minden lélegzetvétele egy sulyos pörölycsapás. Itt két ártatlan gyermek tartja egymást átölelve, arcuk önfeledten mosolyog, míg a rongyok alól kilátszó lábaeszkáikat ellepi a pincze-oduknak ronda férgé. Egy ifjú leány, arcán még a szüzieség hamvával, álmából rettenve, önkénytelen szeméremmel húzza össze keblén az inget a belépő hatósági urak előtt. És minden tenyérnyi hely bevettve az emberi nyomor üszögös vetéseivel, mint a vihartól megdőlt rendek. Oh, a spekuláció ördöge jól tudja kamatoztatni a hazátlan szegénységet. Kiparcellázza felettük a levegőt, adagokba szűri le a napfényt s hideg ujjakkal söpri be véres alkuszdiáját a siralmak világának e vigasztalan légyottjain.

Fényes paloták, ragyogó márványcsarnokok emelkednek ma már a főváros ez annyi könynyel, bűnnel fertőzött talaján, mely fölött mintha még ott lebegne múltjának valami ködszerű balladai árnya. A budapesti lakásinség áldozatai ma már elvonultak a Fehérvári-úti

A HALÁSZ-KÚT A BUDAPESTI NÉPLIGETBEN.

régi téglagyár és kolerabarakk szükséglakásaiba, vagy meghúzzák magukat a Belváros roskatag házaiban. De jut belőlük mindenüvé, mert hisz a legújabb népszámlálás adatai szerint a fővárosban még mindig a lakosság egyharmada, azaz 250 ezer ember lakik hatodmagával egy szobában, 10,500 ember 11—15 lakótársal oszt meg egyetlen szobát, és minden ötödik ember az, a kinek nincsen zárt lakása, azaz a ki idegenekkel kénytelen egy hajlék alatt megférni.

E számok maguk is már megdöbbentők. Hát még ha tudjuk, hogy Budapest 153,800 lakása közül 11,000-nek nincs konyhája, s hogy a mikor a közegészségügyi tudomány elfogadott tétele ma, hogy minden felnőtt egyén számára 20—30, gyermekek számára pedig 10—15 köbméter levegő kell hogy jusson, akkor Budapesten a lakások egyharmada olyan, hogy egy-egy személyre nem jut 10 köbméter levegő, sőt vannak szobák, melyekben 4 $\frac{1}{2}$ köbméter sem jut egy egyénre.

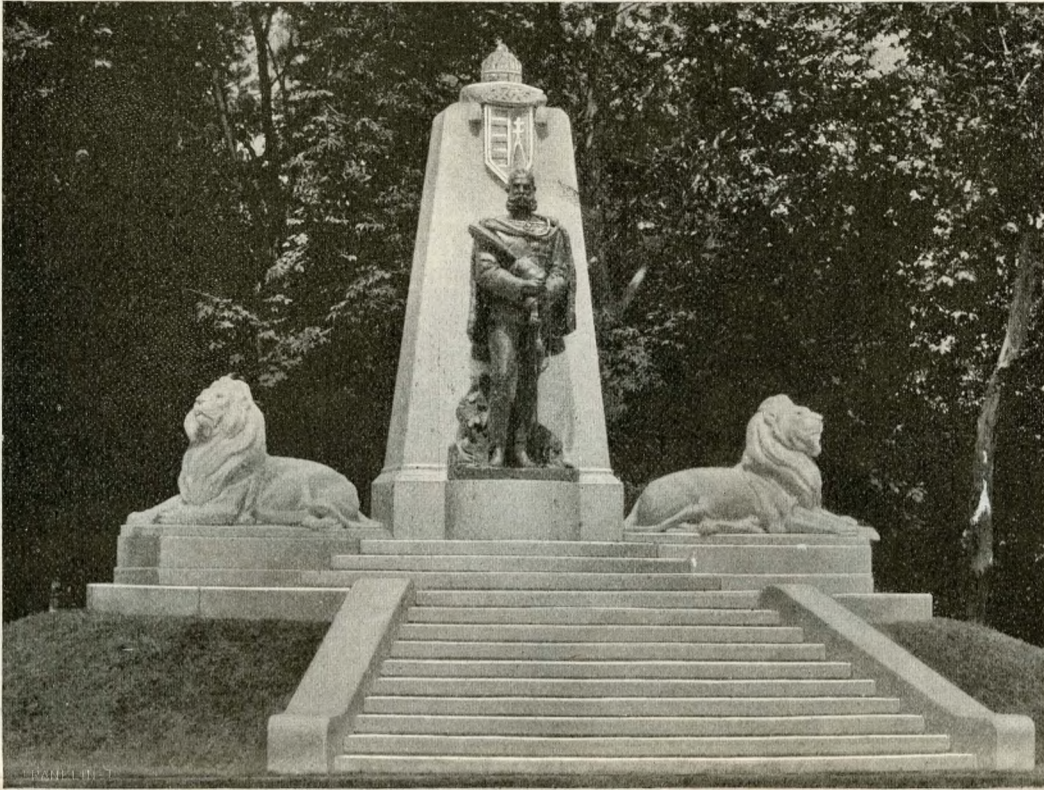
De a mi majdnem hihetetlen: a főváros e troglodytáival a Belváros kellős közepén is találkozunk. Elég a Szerb-utca 11, vagy a Molnár-utca 43. sz. házára mutatnunk. Ezek fölött a házak fölött nyom nélkül viharzottak el a főváros modern fejlődésének, építkezési föllendülésének lázas évei. Megmaradtak makacs tiltakozásnak a korszellem minden újítása ellen, rezignált filozofiával vettek tudomást a körülöttük végbement változásokról, de nem követték az idők útmutatását. Félig a földbe tőpörödvé, mintha maguk is szégyelnék magukat, mégis konok és ostoba kitarással várják kikerülhetetlen enyészetüket. Zord, komor az élet, mely a vakolatvesztett falak mögött kifejlik, csak ha a kintorna kereke néhanapján bedöcög a fűtől, gáztól fölvert udvaron, akkor váltja fel gyermekzsibongás a csendet. Sovány kezeskék fogódnak össze tánczra s kényszeredetten illegitím-billegetik magukat. A szomszéd kifőző kecskelábú asztalánál még mindig Micsinayról regélnek, a főváros szegény néposztályainak e legendás hősről. Marczona, katonás kinézésű asszony aprítja a tésztát, melynek hét összevegyül az étel szagával az alacsony, zsúfolt szobában.

V. S.

A «NÉPLIGET.»

Budapest rohamos fejlődésével lépést tart kertészete is. Az utóbbi tizennégy év alatt hamarosan utolérte számos nagyhirű európai «Virágváros» kertészete. A szerény két üveg-házból ma már husz lett, a melyek mellett még 600 melegágyi ablakra van szükség, hogy a városi kertészet növény-szükségletét fedezhesse, a mi évente mintegy másfél millió növény előállítását tételezi föl. A parkok száma az üveg-

házakkal együtt szaporodott, s a míg tizennégy év előtt alig 25—30 parkja volt a fővárosnak, most 60 parknál több díszíti a város egyes részeit. És ezek a parkok évről-évre szaporodnak, úgy, hogy a 2.873,815 négyzetméter terület átlag 15—20 sőt 60 ezer négyzetméterrel szaporodik. Ujabban nagy területtel szaporodott a parkok területe az által, hogy az Üllői-út végén, a tisztviselő telep mögött a régi Népliget a főváros egy remek angol stílusú parkká alakította át. A Népliget ma Budapest legnagyobb parkja, mert az eredetileg 180 k. hold kiterjedésű régi Népligethez többször csatoltak nagyobb területeket, úgy hogy ma a Népliget, mint a statisztika pontosan kifejezi, 2.873,815 négyzetméter. Budapest közönségének egy nagy része azonban úgy látszik még mindig nem vett tudomást erről a remek parkról, — mert míg a nagy közönség kedvelte Városligetbe vasárnaponként százezren vándorolnak ki, itt a Népligetben csak pár ezer embert, néha meg csak százakat, hétköznapokon pedig épen csak egyes járókelőket lehet látni. A Népligetbe ma már épen olyan könnyen és kényelmesen lehet eljutni, mint a Városligetbe. Annak, a ki jó levegőt akar szivni, szép parkalakzatokat, kertészeti és botanikailag érdekes növényeket akar látni, a ki szép, nagy kiterjedésű smaragd zöld pázsitban kíván gyönyörködni, — annak sokkal érdekesebb kimenni a Népligetbe, mint a Városligetbe, a melyet telepítettek hatalmas palotákkal, múzeumokkal, s a melyben egy-egy meleg nyári vasárnapon szinte lehetetlen jól éreznie magát az embernek. A ki tud gyönyörködni a növényekben, a fejlődő fáknak, a nyíló virágokban, a zöld fűben és kék égből, annak itt Budapesten jobb és kellemesebb kiránduló helyet a Népligetnél alig lehet ajánlani. Igaz, annyi mulatóhely, vendéglő, koresma, kávéház, mutatványos bódé nincsen itt, mint a kedvelt régi Városligetben; de annál több még a szabad természet. Talán épen e miatt rándulnak ki a Népligetbe oly kevesen. A Népliget alapjait már vagy 40 évvel ezelőtt vetették meg, mint arról egy borostyánnal befuttatott régi emlékkő tanuskodik. E szerint Sárkány József városi képviselő indítványára 1867-ben kezdték meg a Népliget alapját megvetni, rendezni az ott volt régi faiskola területén és növényeivel. A tulajdonképeni átalakítási munkálatok 1890-ben kezdődtek, a mikor a faiskolában fölött, elvénült nagy magas fákat kezdték szétültetni először Klenszky Vilmos, majd Kulcsár Ferencz tervei szerint. Eleinte egy nagy körben futó utat ültettek be azokkal a vékony, magas platánfákkal, a melyek a faiskolából kerültek ki, és a melyeket nyáron át ponyvakkal kellett bepólyázni, hogy ki ne pusztuljanak; majd európai hársfákat, czeltiszteket, amerikai kőrifákat, kaliforniai zöld juharfákat, fekete vagy platánlevelű juhart, szilfát stb. ültettek. A vasut felől pedig, a hol Budapest személtelakodója és homok-

A KIRÁLY SZOBRA KARÁNSEBESÉN. — Rollinger Gaál Rezső szoborműve.

bányája volt, csinálták a mutatványos bódék helyét.

Az átalakítási és új telepítési munkálatok azonban a jelenlegi kertigazgató, *Ilsemann* Keresztély működésének első évébe esnek, 1893-ban kezdte meg ugyanis a Népligetet angol stílusú nagyszabású parkká átalakítani. A mint a tisztviselő-telepről a *Héderváry*-utcán gyalogszerrel a Népligetbe megyünk, az utcával szemben épen a Népliget fő tengelyvonalába jutunk, a mely egyenes irányban az *Orczy*-úton levő tanítónők otthonától a disztér, a népligeti vendéglőn, és a széles fasoron át a «Wurstli»-ba vezet.

A disztér modern stílusban készült. Alakításá-

nál főszerepet a nyesett cserje sövény, az alakított buxusok képezik, fő növényanyagát meg *Syringa persica* vagy persa orgona szolgáltatja, tiszta hófehér, majd meg a kék, illetve lila szín minden változatu virágaival. Az orgona részben sövény alakban, részben pedig koronás fák alakjában van alkalmazva. Különben az orgonafajták olyan gazdagon vannak képviselve, hogy szinte különlegesség számba mehet a Népliget orgona-gyűjteménye s tavasszal, a mikor az egyes csoportok virágdiszben állanak, szebb látványt alig lehet elképzelni. A disztér *Thuja* guláin, gömb szilfa s ákáczaiban, loboralaku eperfáin, japáni papír eperfáin, szép koronájú platánjain, piroslevelű nyírfáin, gin-

dár tölgyein, a sajtáságos virágú *Paulownia* fákön kívül a perzsa orgona és a fenyők képezik alkotó növényzetét. A cserjék, az évelő növények, a solitair vagy magányosan álló diszfák elhelyezése és csoportosítása a föld alakításával együtt *Ilsemann*nak kertészeti valóságos mesterműve. Olyan tájképrészletekben gyönyörködhetünk e sik ligetben, a melyek a festőművész esetére méltók. A mikor a növények ezrei virítanak, a szemnek kellemes gyönyörködtető látványa a sok különböző hatásos cserje és virágcsoporthoz, a melyek mintegy természetesen mennek át egymásba. A tavasz kezdetétől — az orgona nyilástól, — késő őszig az egész nyáron át virág virág után fakad, majd a hófehér *Deutzia*ák, az illatos áljazmin (*Philadelphus*), egy pompás birs (*Cydonia vulgaris*) festői csoportja, a vadrózsák különböző diszfajtái — a hófehér szintől a sötét rózsapiros szín minden árnyalatával, az alacsony, a földön kuszó cserjéjétől a magasba törő rózsabokorig, — az illatos olajfűz, meg az érdekes aranyárga bogóju *Hippophae*, — mely sajtáságos látványt nyújt töménytelen termésével, — a ribizke, a syriai mályva, a *Caragana* és aranyeső, a különböző bodzafélék egymást váltják föl a virágzásban, más-más hangulatot keltve, más-más képet alkotva. A gyengéd, finom, széles levelű és milliárdnyi virágokkal ékes *Tamariska* hol egész cserjéseket képez, hol meg önállóan kisebb csoportokban diszlik. E virágos cserjékhez az évelő növények virágos csoportjai társulnak. A cserjések között magas fák emelkednek ki, majd állandóan pompás ligetké alakulnak, majd meg egyenként állva vagy kisebb csoportokban szín és alakzat szerint, majd átmenetekben és hatalmas fasorokban adják meg a Népliget növényzetének derék részét.

A Népliget mint kertészeti alkotás is remek, de mint Budapest egyik legnagyobb és legszabadabb terjedelmű parkja nagy fontossága, a mely akkor, majd mikor a most még gyöngye fiatal fák megerősödtek s hatalmas koronát és törzset fejlesztettek, Budapest Bois de Boulogne-a lesz, melyben több ember fog majd gyönyörködni, mint a Városligetben.

Kardos Árpád.

A KIRÁLY SZOBRÁNAK LELEPLEZÉSE KARÁNSEBESÉN, OKTÓBER 7-ÉN. — Jérôme Róbert félvételei.